

## บทที่ 2

### แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์
2. แนวคิดเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์

เมื่อก้าวถึงคำว่า “โทรทัศน์” หลายคนอาจนึกถึงรายการละคร รายการข่าว รายการกีฬา หรือรายการอื่นๆที่ติดตามชมอยู่เป็นประจำ แต่หลายคนอาจมิได้ทันคิดว่าแท้จริงแล้ว “โทรทัศน์” เป็นเพียงสื่อชนิดหนึ่งที่ถ่ายทอดภาพและเสียงออกมา มโนทัศน์ของผู้ชมที่มีต่อคำว่าโทรทัศน์ จึงเป็นเรื่องของรายการประเภทต่างๆที่ถ่ายทอดมาให้ชมนั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อผู้ชมเฝ้าชมรายการใดรายการหนึ่ง ก็มักจะมุ่งแสดงถึงความพึงพอใจในเนื้อหาของรายการหรือการชื่นชมนักแสดง นานๆสักครั้งจะหมายถึงความชื่นชมจาก มุมกล้อง การตัดต่อ หรือเทคนิคการถ่ายทำต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรายการโทรทัศน์ในบ้านเรามักจะเสนอแต่ผลงานที่สำเร็จรูปออกมาให้ชมและแทบจะไม่เปิดเผยถึงขั้นตอนการทำงานและการผลิตจึงทำให้มโนทัศน์ของผู้ชมหยุดอยู่ที่ตัวรายการ ขาดการรับรู้และความเข้าใจในที่มาของรายการว่าเป็นมาอย่างไร มุมมองของผู้ชมที่มีต่อรายการ โทรทัศน์จึงอยู่ในกรอบที่จำกัดและซ้ำซาก

ผลพวงจากการถูกจำกัดความคิดนี้ น่าจะส่งผลย้อนกลับมาที่พัฒนาการของรายการโทรทัศน์ไทยที่มักจะมีซ้ำซากขาดความคิดสร้างสรรค์ ขาดแรงผลักดันและแรงกระตุ้นจากกลุ่มผู้ชมและท้ายสุดก็จบลงที่คำวิจารณ์จากทั้งกลุ่มผู้ชมบ้าง กลุ่มผู้ผลิตด้วยกัน หรือกลุ่มนักวิจารณ์ การเปิดเผยถึงเบื้องหลังการทำงานโทรทัศน์ จึงน่ามีส่วนช่วยให้วงการโทรทัศน์ของไทยก้าวหน้าและพัฒนาการให้มีคุณภาพมากขึ้นได้

### แนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์

การผลิตรายการโทรทัศน์ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องระหว่างการใช้เครื่องมือที่มีความซับซ้อนทางเทคนิคกับความคิดสร้างสรรค์อันละเอียดอ่อน ผสมผสานออกมาเป็นตัวรายการงานผลิตรายการจึงเป็นเรื่องของการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างสอดคล้องกลมกลืนกัน

Connor (1989) กล่าวว่าลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของโทรทัศน์ คือ การส่งผ่าน (Relay) ข่าวสาร โดยมีได้ถ่ายทอดความเป็นจริงโดยตรง (reality direct) ตามเวลาที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้รายการที่นำออกอากาศเกือบทุกรายการจะใช้ระบบการผลิตรายการ และการตัดต่อรายการไว้ล่วงหน้าแล้วจึงนำเทปรายการมาออกอากาศ นอกจากนี้เนื้อหาที่นำเสนอ นั้นแม้จะเป็นความจริงที่เกิดขึ้นแต่ความจริงนั้น ได้ถูกกลั่นกรองจากผู้ผลิตก่อนแล้วจึงผลิตเป็นรายการออกมา

ระวีวรรณ ประกอบผล (2520) กล่าวถึง การผลิตรายการโทรทัศน์ว่าการพิจารณาผลิตรายการโทรทัศน์รายการใดรายการหนึ่งออกอากาศนั้น เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของผู้อำนวยการผลิต (Producer) นั่นคือ เมื่อผู้ผลิตรายการมีความคิด หรือได้รับความคิดที่จะผลิตรายการเสนอผู้ชม สิ่งที่จะต้องทำ คือ การนำความคิดสำหรับรายการใหม่นั้นมาพิจารณาดังนี้

1. พิจารณาว่าความคิดในเรื่องนั้น ๆ เป็นความคิดที่ใหม่และมีคุณค่าพอจะนำมาจัดทำรายการหรือไม่ เพราะเหตุใดและหากไม่มีคุณค่าพอจะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสิ่งใดเพื่อให้ความคิดนั้นดีขึ้นได้หรือไม่

2. พิจารณาว่ารายการที่จะผลิตขึ้นเป็นประโยชน์ต่อผู้ชมในด้านใดบ้าง การพิจารณาประโยชน์ของรายการที่จะผลิตขึ้นเสนอต่อผู้ชม จะทำให้ผู้ผลิตรายการได้คำนึงถึงการกำหนดเป้าหมายของรายการว่าจะผลิตขึ้น โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างใดบ้าง เป็นการช่วยให้ผู้ผลิตรายการวางขอบเขตของการผลิตรายการ ได้อย่างแน่นอนชัดเจนขึ้น

3. พิจารณาว่าความคิดที่จะนำมาเป็นรายการโทรทัศน์นั้น มีข้อจำกัดในแง่ของการผลิตรายการอย่างไรหรือไม่ ในบางครั้งความคิดบางอย่างอาจจะมีคุณค่าน่าสนใจแต่ไม่เหมาะสมกับการนำมาเสนอเป็นรายการโทรทัศน์ หรืออาจไม่สามารถหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่จะต้องใช้ในรายการได้

สำหรับกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์นั้น แม้ว่าจะมีผู้เขียนไว้หลายท่านแต่ผู้วิจัยจะยึดกรอบแนวทางของ Alan Wurtzel (1985) เนื่องจากเห็นว่ามีการแบ่งเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจ ดังนั้นการศึกษากระบวนการผลิตรายการสารคดีชุดทุ่งแสงตะวัน จึงศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดของ Wurtzel ซึ่งได้แบ่งขั้นตอนการผลิตไว้ดังนี้ คือ



1. ขั้นวางแผนก่อนการผลิตรายการ ( Pre-production Planning )
2. ขั้นเตรียมการผลิต ( Setup and Rehearsal )
3. ขั้นผลิตรายการ ( Production )
4. ขั้นหลังการผลิต ( Post-Production )

การผลิตรายการโทรทัศน์นั้นสามารถถ่ายทำได้ทั้งในห้องผลิตรายการ (studio) และนอกสถานที่ ความแตกต่างของสถานที่จะมีผลต่อรายละเอียดในขั้นตอนการผลิตแต่ละขั้น เช่นเดียวกับประเภทของรายการที่แตกต่างกัน เช่น ละคร สารคดีหรือเกมส์โชว์ ก็มีผลต่อการกำหนดรายละเอียดแต่ละขั้นเช่นกัน

รายการสารคดีชุดทุ่งแสงตะวันเป็นรายการที่ใช้การถ่ายทำนอกสถานที่ โดยการถ่ายทำนั้นจะเกิด ณ สถานที่ที่ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลโดยตรง ในเรื่องการถ่ายทำนอกสถานที่นี้ Wurtzel กล่าวว่า มีข้อดีที่สามารถเสนอบรรยากาศและรายละเอียดต่างๆที่แท้จริงออกมา ก่อให้เกิดความประทับใจ รู้สึกมีส่วนร่วมและเกิดความเชื่อถือ ด้านการผลิตแล้วผู้ผลิตสามารถถ่ายทำในสถานที่หรือจากบางอย่างที่ไม่สามารถจะจำลองมาไว้ในห้องผลิตรายการได้ การจัดหา ออกแบบและสร้างฉากจึงไม่ใช่สิ่งจำเป็น สิ่งที่ต้องทำก็มีเพียงการออกสำรวจหาพื้นที่ที่เหมาะสมกับความต้องการ นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ต่อตัวละคร (ชาวบ้านหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว) ที่ไม่ใช่มีอาชีพให้สามารถสร้างอารมณ์แสดงได้เหมือนจริงยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามการถ่ายทำนอกสถานที่นั้นก็มีข้อจำกัดอยู่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากการถ่ายทำนอกสถานที่นี้เราไม่อาจจะควบคุมสถานการณ์บางอย่างได้ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เสียง หรือผู้คนที่สัญจรไปมา เป็นต้น แต่การถ่ายในห้องผลิตรายการนั้นเราจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกพร้อมเพียง มีอุปกรณ์ครบครันสามารถควบคุมแสงเสียง ได้ และไม่มีปัญหาเรื่องพลังงานไฟฟ้าที่จะต้องใช้ Wurtzel ย้ำว่า ข้อบกพร่องเล็กน้อยที่เกิดขึ้นในห้องผลิตรายการอาจกลายเป็นปัญหาใหญ่เมื่อถ่ายทำนอกสถานที่ ดังนั้นการถ่ายทำนอกสถานที่จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการผลิตและการทำงานประสานของผู้ผลิตอย่างละเอียดรอบคอบ ดังนี้คือ

## 1. ขั้นตอนวางแผนก่อนการผลิตรายการ (Pre-production Planning)

โดยทั่วไปแล้วขั้นตอนนี้มีความสำคัญต่อการผลิตรายการทุกประเภท โดยเฉพาะสำหรับการถ่ายทำนอกสถานที่แล้วขั้นตอนนี้จะขาดหายไปไม่ได้ เพื่อที่ว่าความพร้อมในการถ่ายทำจะได้มีความสมบูรณ์เต็มที่เมื่อถ่ายทำจริง ประสบการณ์การผลิตรายการจะช่วยให้ขั้นตอนวางแผนก่อนการผลิตรายการง่ายขึ้น เพราะผู้ผลิตสามารถอาศัยประสบการณ์ที่มีอยู่คาดเดาเหตุการณ์หรือวาดภาพชิ้นงานที่ผลิตออกมาได้ ทำให้การเตรียมพร้อมมีมากขึ้น มองเห็นรายละเอียดและสิ่งของที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

ในขั้นตอนวางแผนก่อนการผลิตนี้จะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ Developing Concept, Remote Surveying และ Production Meeting

1.1 Developing Concept การพัฒนาความคิดรวบยอด คณะผู้ผลิตรายการจะมาประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือถึงเรื่องที่จะผลิต วางแนวคิดและวัตถุประสงค์ และศึกษาลักษณะของเรื่องหรือเหตุการณ์ที่จะถ่ายทำ (Kind of Remote)

ระวีวรรณ ประกอบผล (2520:96) เสนอว่าเนื้อหาของรายการ (Program content) ควรจะเป็นเนื้อหาที่สามารถถ่ายทอดความคิดริเริ่มในการผลิตรายการไปสู่ผู้ชมได้ เนื้อหาจะต้องมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับความคิดริเริ่มแรกในการทำรายการ และต้องเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดให้ผู้ชมอยากชมรายการ ซึ่งเรื่องนี้จะเกี่ยวข้องไปถึงกลุ่มผู้ชมเป้าหมาย (Target Audience) เวลาเสนอรายการ (Timing) และวิธีนำเสนอรายการ (Method of presentation)

ปนัดดา ธนสถิตย์ (2531: 19-20) กล่าวว่าควรเลือกเรื่องหรือเนื้อหาใดมาเสนอต่อผู้ชมนั้นควรพิจารณาดังนี้

- 1) ควรทราบกลุ่มเป้าหมายว่าจะเสนอให้ใครชมซึ่งมักจะมีถึงเพศ และวัยของผู้ชมก่อน ส่วนระดับการศึกษา อาชีพ รายได้นั้นจะมาพิจารณาน้อยมาก
- 2) ควรทราบวันเวลาออกอากาศที่แน่นอน หรือหากเป็นกรณีเสนอขอเช่าเวลาสถานีโทรทัศน์บางแห่ง ก็อาจจะกำหนดเวลาออกอากาศไปให้ฝ่ายจัดรายการของสถานีพิจารณาด้วย



และควรทราบความถี่หรือจำนวนครั้งในการออกอากาศในแต่ละสัปดาห์ หรือช่วงวันเวลาที่ออกอากาศ ทั้งนี้จะได้กำหนด “ประเภท” ของเนื้อหารายการได้เหมาะสม

3) ควรทราบสถานีที่ออกอากาศ และควรทราบขอบข่ายกำลังส่ง (Coverage area) ที่สถานีนั้นจะไปถึง

4) ควรพิจารณาสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับคู่แข่งในระยะเวลาใกล้เคียงกัน และแนวเนื้อหา รายการที่ทางสถานีโทรทัศน์ต้องการ

สำหรับการถ่ายทำนอกสถานที่นั้น ผู้ผลิตรายการจำเป็นต้องทราบว่า เรื่องที่จะถ่ายทำนั้นอยู่ในลักษณะใด คือ เป็นเหตุการณ์ที่จัดขึ้นเป็นประจำ (Covered events) เช่น พิธีกรรมต่างๆ งานเทศกาลประจำปี เป็นต้น หรือเป็นเหตุการณ์ที่จัดจำลองขึ้นเพื่อการถ่ายทำโดยเฉพาะ (Staged events) เช่น การสาธิตประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะความแตกต่างของสถานการณ์จะทำให้ผู้ผลิตรายการตัดสินใจใช้วิธีการผลิตที่แตกต่างกัน รวมถึงอุปกรณ์ และจำนวนผู้ร่วมงาน ในขั้นตอนนี้ผู้อำนวยการผลิต (Producer) และผู้กำกับรายการ (Director) จะกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนรวมถึงการกำหนดสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องปรากฏในรายการอย่างคร่าวๆ สำหรับเรื่องการวางแผนเกี่ยวกับกล้อง แสงและเสียง จะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะมีการสืบค้นข้อมูลที่เพียงพอ

1.2 Remote Surveying การสำรวจสถานีที่มีความจำเป็นมากเพราะจะทำให้ผู้ผลิตทำความรู้จักและได้ข้อมูลที่จำเป็น ในขั้นตอนนี้จะเป็นหน้าที่ของฝ่ายสำรวจที่จะออกเดินทางเพื่อมาสำรวจสถานีที่ถ่ายทำ หลังจากการสำรวจแล้วฝ่ายสำรวจข้อมูลต้องหาคำตอบได้ว่า จะวางกล้องโทรทัศน์ไว้จุดใด มีแสงพอถ่ายทำหรือไม่ การถ่ายทำในช่วงเวลาใดบ้าง ในสถานีนั้นมีไฟฟ้าหรือไม่ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วในขั้นตอนการสำรวจสถานีจะทำให้เกิดการตัดสินใจได้ 3 ประการ คือ

- 1) การตัดสินใจกำหนดจุดที่จะถ่ายทำ
- 2) การตัดสินใจถึงจุดที่จะวางกล้องและอุปกรณ์ต่างๆ
- 3) เพื่อตัดสินใจว่า สิ่งต่างๆที่จำเป็นและต้องการในการถ่ายทำมีความจำเป็นมากน้อย

เพียงใด

ในการสำรวจสถานที่ Wurtzel แนะนำว่าควรจะทำขึ้นในเวลาเดียวกับเวลาที่จะถ่ายทำจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของแสงที่จะแตกต่างกันอย่างมากหากช่วงเวลาสำรวจต่างกับเวลาที่ถ่ายทำจริง

ขั้นตอนการสำรวจสถานที่จะเป็นการเตรียมวางแผนในสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1.2.1 Local Contacts and Clearances การติดต่อและขออนุญาตเจ้าของสถานที่นั้นจะช่วยให้ผู้ผลิตรายการเข้าถึงข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ ได้ดี ผู้สำรวจข้อมูลจะต้องจดชื่อ ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลที่จะให้ความช่วยเหลือไว้เพื่อให้การประสานงานสะดวกยิ่งขึ้น

1.2.2 Cameras blocking การกำหนดจุดตั้งกล้องสำหรับการถ่ายทำนั้นสำคัญมาก การตัดสินใจกำหนดจุดตั้งกล้องจะเกิดขึ้นในช่วงการสำรวจสถานที่ ผู้กำกับรายการจะเป็นผู้กำหนดจำนวนกล้องที่จะใช้ถ่ายทำและกำหนดจุดตั้งกล้องแต่ละตัว การวางแผนส่วนนี้จะช่วยให้ได้ภาพที่ดีและไม่เกิดปัญหาการถ่ายภาพข้ามแกน (axis) ซึ่งจะทำให้ภาพที่ได้มีฉากหลัง (background) และแสงแตกต่างกันไปและเมื่อนำมาตัดต่อแล้วภาพจะโดดและไม่ต่อเนื่องกัน

ในการกำหนดจุดตั้งกล้องแต่ละตัวจะต้องพิจารณาว่า กล้องที่อยู่ในแต่ละจุดสามารถถ่ายภาพได้ในมุมใดและครอบคลุมพื้นที่กว้างมากน้อยเพียงใด สามารถถ่ายภาพในจุดที่ต้องการได้หรือไม่ นอกจากนี้ผู้กำกับรายการจะต้องคำนึงถึงลักษณะของภาพที่ต้องการว่าต้องใช้เลนส์ประเภทใดจึงจะเหมาะสมและที่ขาดไม่ได้ คือ จุดที่ตั้งกล้องนั้นมีไฟฟ้าถึงหรือไม่ หากไม่มีไฟฟ้าผู้ผลิตรายการจะต้องเตรียมแบตเตอรี่เป็นแหล่งไฟฟ้าทดแทน

1.2.3 Audio การถ่ายทำรายการในห้องผลิตรายการนั้นการควบคุมเสียงมักจะไม่ค่อยมีปัญหาเพราะตามปกติแล้วห้องผลิตรายการจะต้องมีการบุผนังกันเสียง (acoustic) ไว้ แต่สำหรับการถ่ายทำนอกสถานที่แล้ว ปัญหาเรื่องการควบคุมเสียงจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ในขั้นวางแผนก่อนการผลิตนี้จึงต้องมีการวางแผนในเรื่องของไมโครโฟน ( Miking Sound ) และเสียงบรรยากาศในสถานที่ถ่ายทำ ( Atmosphere Sound ) ดังนี้





- Miking Talent เมื่อออกถ่ายทำนอกสถานที่ การวางแผนในเรื่องเสียงมีความสำคัญมาก เพราะการถ่ายทำนอกสถานที่นั้นผู้ผลิตไม่อาจจะควบคุมเสียงต่างๆให้เป็นไปตามต้องการได้ทั้งหมด ทางออกที่ดีจึงเป็นเรื่องของการวางแผนรับมือกับเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ผู้สำรวจข้อมูลจึงต้องศึกษาสถานที่และประเมินสถานการณ์ด้านคุณภาพของเสียง

โดยพื้นฐานแล้ว ผู้ผลิตรายการควรต้องทราบก่อนออกสำรวจสถานที่ว่ามีใครหรือสิ่งใดบ้างที่จะเข้าร่วมในรายการและต้องใช้ไมโครโฟน ไมโครโฟนที่ใช้ต้องเป็นชนิดติดซ่อนหรือไม่ หรือผู้ที่ติดไมโครโฟนจะไปยืนที่ตำแหน่งใดบ้าง คำตอบของคำถามเหล่านี้จะช่วยให้เลือกใช้ประเภทของไมโครโฟน ได้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้นเมื่อต้องถ่ายทำจริง

- Atmosphere Sound การเก็บเสียงบรรยากาศในสถานที่ถ่ายทำนั้น จะช่วยให้รายการที่ผลิตเมื่อเสร็จแล้วมีความสมบูรณ์เหมือนจริงมากขึ้น ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้ายตามได้ง่าย เช่น เสียงเชียร์ของผู้ชมรอบสนาม หรือเสียงหอบหายใจของผู้แข่งขันกีฬานั้น ต้องการใช้ไมโครโฟนที่แตกต่างกัน เป็นต้น

1.3 Production Meeting เมื่อการสำรวจเสร็จสิ้นลงแล้ว คณะผู้ผลิตรายการจะกลับมาประชุมกันอีกครั้ง ผู้อำนวยการผลิตหรือผู้กำกับจะเป็นผู้สรุปรายละเอียดจากการสำรวจพูดคุย ตกลงตารางการถ่ายทำอย่างชัดเจนและมอบหมายการเขียนบทโทรทัศน์

ในขั้นตอนการวางแผนก่อนการผลิตนี้ยังต้องมีการกำหนดตัวผู้ร่วมงาน และงบประมาณค่าใช้จ่าย (budget) การวางตัวผู้ร่วมงานให้เหมาะสมกับรายการที่จะผลิตมีความสำคัญมาก เพราะผู้ร่วมงานแต่ละคนอาจจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องที่จะผลิตไปคนละอย่าง ในกรณีของคณะทำงานที่มีขนาดเล็ก เช่น รายการทุ่งแสงตะวัน อาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงผู้ร่วมงานบ่อยครั้งนักแต่การมอบหมายหน้าที่ในการผลิตย่อมต้องมาจากการคัดเลือกตามความเหมาะสมและความถนัดของผู้ร่วมงาน

การกำหนดงบประมาณค่าใช้จ่าย (budget) นั้น ผู้ผลิตรายการจะต้องพิจารณาว่าควรจะใช้งบประมาณสำหรับการผลิตรายการเท่าใด จะพิจารณาจากค่าใช้จ่ายสำหรับบุคลากรในหน้าที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้เขียนบท ตัวละคร เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ค่าเครื่องแต่งกาย ค่าอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทำ ดัดต่อและเทคนิคพิเศษ ค่าพาหนะ ค่าเช่าเวลาออกอากาศ เป็นต้น

งานเขียนบทโทรทัศน์จะอยู่ในช่วงท้ายของขั้นตอน เมื่อเสร็จสิ้นการสำรวจข้อมูลที่  
ต้องการ ซึ่ง Quick and Wolff (1976) กล่าวว่า ในขณะผู้ผลิตรายการที่มีขนาดเล็กมักจะไม่ม  
ีการเขียนบทแบบสมบูรณ์แต่จะนิยมใช้บทในลักษณะการกำหนดโครงร่าง (Outline Preparation)  
คร่าวๆ

ระวีวรรณ ประกอบผล (2520:108) ได้จัดประเภทบทโทรทัศน์ไว้ 4 ประเภท  
ด้วยกัน คือ

1) บทโทรทัศน์สมบูรณ์แบบ (Complete script) ซึ่งจะบอกรายละเอียดไว้ทุกอย่างทั้ง  
คำพูด เวลา ตำแหน่งของกล้อง มุมภาพและลักษณะของรายการ บทโทรทัศน์ประเภทนี้  
จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้กำกับรายการและผู้ร่วมงานเป็นอย่างมากในการทำรายการ เพราะ  
ได้กำหนดภาพต่างๆที่จะออกอากาศไว้อย่างแน่นอน ทำให้การถ่ายทำเป็นไปอย่างมีระบบ

2) บทโทรทัศน์อย่างย่อ (Semi Script) บทประเภทนี้รายละเอียดจะน้อยกว่าประเภท  
แรก ที่บอกไว้เพียงคร่าวๆเฉพาะสิ่งที่จำเป็น ไม่มีการกำหนดรายละเอียดของมุมกล้อง เพื่อ  
ให้ผู้กำกับรายการกำหนดเองและไม่ใส่คำพูดละเอียดของผู้ร่วมรายการ แต่จะใช้คำพูดโดย  
ละเอียดของพิธีกร

3) บทโทรทัศน์แบบกำหนดเฉพาะรูปแบบ (Format Script) บทโทรทัศน์ประเภทนี้  
จะบอกเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับฉากใหญ่ๆ ช่วงตอนของการออกอากาศในเรื่องเวลาจะแยกแยะเวลาไว้  
อย่างละเอียด เช่น การทำรายการสัมภาษณ์ อภิปรายหรือบทสำหรับโฆษณาสินค้า จะแยก  
เวลาไว้อย่างชัดเจน ส่วนบทพูดจะไม่บอกไว้ในบทโทรทัศน์ประเภทนี้ อาจจะเขียนคำขึ้นต้น  
และลงท้ายเท่านั้น ส่วนมากบทประเภทนี้จะใช้กับรายการที่จัดเป็นประจำ เช่น รายการตอบ  
ปัญหา คำพูดของผู้ดำเนินรายการจะเป็นแบบเดิยทุกครั้ง จึงไม่นิยมใส่ลงในบทโทรทัศน์

4) บทโทรทัศน์แบบลำดับข้อความสั้นๆ (Run Down Sheet Script) เป็นบทโทรทัศน์  
อย่างหยาบเขียนบอกไว้แต่เพียงว่ารายการนี้มีอะไร ใครแสดง เป็นต้น บทประเภทนี้จะใช้กับผู้  
ผลิตที่มีความชำนาญมากๆเท่านั้น เพราะมักจะก่อให้เกิดความผิดพลาดได้เสมอ



## 2. ขั้นเตรียมการผลิต (Setup and Rehearsal)

ในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

2.1 การติดตั้งอุปกรณ์ (Setup) ในการถ่ายทำนอกสถานที่นั้นการติดตั้งอุปกรณ์ต้องกระทำอย่างรวดเร็วและแม่นยำ ผู้ผลิตรายการจะต้องมีความรับผิดชอบในงานของตนเองเพื่อช่วยประหยัดเวลาและทำให้มีเวลาในการถ่ายทำมากขึ้น กล้องจะถูกนำมาให้ติดตั้งและจัดเตรียมเทปบันทึกและเปิดสวิตช์เพื่ออุ่นเครื่องให้พร้อมใช้งาน ขณะเดียวกันผู้รับผิดชอบฝ่ายจัดเสียงจะต้องติดตั้งไมโครโฟนที่เหมาะสมกับการใช้งานในจุดต่างๆที่กำหนดไว้ ในกรณีที่มิได้มีผู้แสดงหลายคน อาจจะใช้การติดชื่อแต่ละคนไว้ที่ไมโครโฟนเพื่อกันความสับสน การทดสอบไมโครโฟนจะต้องทำอย่างรอบคอบและปรับเสียงให้ชัดเจน สำหรับฝ่ายจัดแสงนั้นโดยปกติแล้วจะต้องมาติดตั้งก่อนเนื่องจากจะต้องใช้เวลาในการจัดแสงมาก และฝ่ายจัดแสงจะต้องทราบจุดที่จะถ่ายทำทุกจุด เมื่อการติดตั้งพร้อมเสร็จผู้กำกับรายการจะทำการทดสอบทั้งระบบ เพื่อตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์และคณะผู้ผลิตรายการ

2.2 การฝึกซ้อม (Rehearsal) ในขั้นตอนนี้ผู้กำกับรายการจะฝึกซ้อมกล้อง โดยจะสั่งให้กล้องแต่ละตัวจับภาพและบันทึกเทป เมื่อได้ภาพที่พอใจแล้วจะสั่งให้จับภาพต่อไป และบันทึกเทป การนัดแนะกล้องจะช่วยให้การถ่ายทำง่ายมากขึ้นและทำให้การติดต่อรายการไม่ยุ่งยาก

อย่างไรก็ตามการฝึกซ้อมกล้องนี้โดยส่วนใหญ่จะไม่มีปัญหา หากเป็นการถ่ายทำรายการที่จำลองขึ้น (Staged events) เพราะผู้กำกับสามารถสั่งให้กล้องจับภาพซ้ำแล้วซ้ำเล่า และเมื่อถึงเวลาถ่ายทำจริงก็มักจะได้ภาพตามที่ฝึกซ้อมไว้ แต่สำหรับการถ่ายทำรายการสดต่างๆ (Covered events) แล้วการฝึกซ้อมกล้องจะทำขึ้นตามแผนที่วางไว้ตามความคาดหมายของผู้กำกับที่ต้องมีประสบการณ์ในการถ่ายทำและเมื่อถึงเวลาก่อนถ่ายทำ ผู้กำกับรายการจะเรียกประชุมกับคณะผู้ผลิตรายการและชี้แจงแผนการทำงานอีกครั้งหนึ่ง ช่วงภาพเองจะต้องรับผิดชอบหน้าที่โดยทดลองจับภาพในมุมต่างๆ ที่คาดว่าภาพจะต้องเกิดขึ้นสำหรับฝ่ายจัดแสงและเสียงก็ต้องเตรียมพร้อมโดยการฝึกซ้อมก่อนการถ่ายทำเช่นเดียวกัน

ในขั้นตอนการฝึกซ้อมกล้องนั้น ช่างภาพจะเลือกขนาดของภาพตามความสำคัญของบทบาทตัวละครในแต่ละฉาก ขนาดของภาพจะสัมพันธ์กับองค์ประกอบภาพที่ต้องการออกมาดี ภาพมีองค์ประกอบที่ดีและมีมิติในเชิงศิลป์และเห็นทิศทาง โดยปกติแล้วขนาดของภาพจะแบ่งออกได้ ดังนี้ คือ

1) Extreme long Shot (ELS) ภาพในมุมกว้าง แสดงความกว้างใหญ่ของพื้นที่วัตถุ (Subject) ในภาพมีขนาดเล็กเพื่อให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กับสถานที่และช่วยเติมเต็มให้แก่องค์ประกอบภาพ

2) Long Shot (LS) ขนาดภาพเล็กลงกว่าแบบแรก วัตถุ (Subject) มีความเด่นขึ้นมาจากฉากหลัง (background) แต่ยังเห็นสัดส่วนของฉากหลังได้ชัดเจน

3) Medium Shot (MS) ภาพขนาดกลางมุ่งให้ความสำคัญที่วัตถุในภาพขณะที่ฉากหลังยังคงเน้นให้เห็นในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน

4) Close-up (CU) วัตถุ (Subject) คือ จุดเด่นที่ต้องการเน้นมากที่สุด สัดส่วนของฉากหลังจะมีเพียงเห็นว่าฉากหลังคืออะไร แต่ไม่ชัดเจน

5) Extreme Close-up (ECU) วัตถุ (Subject) ในภาพถึงความสนใจทั้งหมด ลักษณะภาพจะใช้เพื่อเน้นให้เห็นรายละเอียดของวัตถุ อย่างชัดเจนที่สุด

### 3. ขั้นตอนการผลิตรายการ (Production)

ในขั้นตอนการผลิตรายการนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การถ่ายทอดรายการสด (live) และการถ่ายทำรายการแบบบันทึกเทป (video tape recording)

3.1 การถ่ายทอดสด (live) ในอดีตที่ผ่านมารายการทุกรายการจะจัดขึ้นในลักษณะรายการสดในห้องผลิตรายการ (live program in studio) เมื่อการแสดงเริ่มต้นขึ้นการถ่ายทำจะเกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปจนจบการแสดงไม่มีการหยุดกล้องเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง ต่อมาเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เข้ามา ระบบเทปโทรทัศน์ (video) เกิดขึ้น ทำให้การจัดรายการสดหมด



ความจำเป็นลง ผู้ผลิตรายการใช้วิธีการบันทึกเทปแล้วจึงนำมาตัดต่อภายหลัง ทำให้รายการมีความสมบูรณ์มากขึ้น อย่างไรก็ตามเหตุการณ์บางอย่างก็ยังคงต้องการการถ่ายทำแบบรายการสด เช่น การแข่งขันกีฬา การปราศรัย หรือการประกวดต่างๆ แต่การจัดรายการสดในปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีตมาก เทคโนโลยีใหม่ๆเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตเล่นภาพเทคนิคได้มากขึ้น เช่น ภาพช้า (slow) การย้อนภาพ (replay) เป็นต้น ผู้กำกับรายการจะต้องจดจ่อกับภาพและเสียงที่ส่งให้ออกอากาศ ขณะเดียวกันผู้ช่วยผู้กำกับ ผู้อำนวยการผลิตจะช่วยควบคุมเวลาประสานกับฝ่ายกราฟฟิก ฝ่ายจัดเสียงและแสง

3.2 การบันทึกเทปโทรทัศน์ (video tape Recording) การผลิตรายการโดยใช้วิธีบันทึกเทปนี้ จะช่วยให้การถ่ายทำไม่ยุ่งยาก ไม่จำเป็นต้องถ่ายทำตามลำดับเหตุการณ์ หรือการถ่ายทำตลอดเหตุการณ์โดยไม่มีหยุด การถ่ายทำเป็นช่วงๆจะเป็นผลดีต่อรายการเพราะผู้กำกับรายการและคณะผู้ผลิตรายการจะทำงานที่ละส่วนอย่างแม่นยำ ผู้กำกับรายการมีโอกาสควบคุมเสียงและแสงมากขึ้น และยังง่ายต่อการกำหนดภาพและโครงเรื่อง อย่างไรก็ตามการถ่ายทำด้วยวิธีนี้จะต้องใช้เวลามากขึ้นและต้องมีค่าใช้จ่ายมากขึ้น ดังนั้นจึงต้องมีการคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นด้วย

#### 4. ขั้นตอนหลังการผลิตรายการ (Post-production)

เมื่อการถ่ายทำสิ้นสุดลงผู้ร่วมผลิตรายการจะหยุดการทำงาน อุปกรณ์ต่างๆถูกจัดเก็บและตรวจนับจำนวน นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการจะต้องตรวจสอบความเรียบร้อยของสถานที่และตกลงกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการเกิดปัญหายุ่งยากในภายหลัง

ในขั้นตอนนี้สำหรับการถ่ายทอดสด (live) แล้ว ผู้ผลิตรายการจำเป็นต้องนำเทปที่ถ่ายทอดออกไปแล้ว นำกลับมาฉายดูซ้ำและทำการประเมินผลเพื่อจะเป็นข้อมูลในการแก้ไขจุดบกพร่องต่างๆและจะเป็นประโยชน์ต่อการถ่ายทำครั้งต่อไป

สำหรับการถ่ายแบบบันทึกเทปโทรทัศน์นั้น ในขั้นตอนนี้จะเป็นการรวบรวมเทปที่ถ่ายทำมาตัดต่อ (Editing) ให้ได้รายการตามที่วางโครงเรื่องไว้แต่แรก ในขั้นนี้เทคนิคพิเศษทางภาพและคอมพิวเตอร์จะมีบทบาทอย่างมากในการสร้างสรรค์รายการ ประโยชน์ของการ

ตัดต่อรายการนี้ คือ ทำให้ผู้กำกับรายการมีโอกาสเลือกภาพให้ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดและยังสามารถแก้ไขจุดบกพร่องต่างๆได้

การตัดต่อรายการจะลำดับเรื่องไปตามบทโทรทัศน์ เครื่องมือการตัดต่อที่ทันสมัยในปัจจุบันก่อให้เกิดการตัดต่อแบบต่าง ๆ เช่น ภาพซ้อน (dissolve) ภาพพลิก ภาพหมุน รวมทั้งเทคนิคพิเศษอื่น ๆ กว้างรูปร่างแบบให้เลือก ทำให้ภาพที่ออกมามีความกระชับจับใจราวรื่นในการชม เมื่อตัดต่อภาพเสร็จแล้วจะนำไปซ้อนตัวอักษรหรือภาพกราฟฟิกต่างๆ ใต้ไตลรายการ ชื่อรายการ พรีกร ผู้ร่วมรายการและผู้ผลิตรายการรวมทั้งข้อความอื่น ๆ แล้วจึงนำไปตัดต่อลงเสียงประกอบต่างๆ เช่น เพลงประจำรายการ คนตรีหรือเสียงบรรยายต่าง ๆ หลังจากตัดต่อแล้วต้องนำมาทบทวนหาจุดบกพร่อง หากได้ความสมบูรณ์ตามต้องการแล้วจึงนำไปออกอากาศ

สำหรับการตัดต่อนั้นสามารถทำได้ 2 วิธี คือ การแทรกภาพ (insert) และการตัดต่อภาพใหม่ทั้งหมด (Assemble) ทั้ง 2 วิธีนี้ มีความแตกต่างกัน ดังนี้

4.1 การแทรกภาพ (insert) เป็นวิธีการตัดต่อโดยการแทรกภาพใหม่ลงไปแทนซึ่งใช้ใน 2 ลักษณะ คือ

1) การตัดต่อในกรณีที่ผู้ตัดต่อทำการตัดต่อเรียบร้อยแล้ว แต่ต้องการแก้ไขใหม่ การเลือกใช้วิธีการตัดต่อแบบแทรกภาพจึงเป็นวิธีที่เหมาะสม เพราะผู้ตัดต่อสามารถเลือกแก้ไขในบางจุดได้ไม่รบกวนส่วนอื่นๆที่ตัดต่อไปแล้ว การตัดต่อวิธีนี้ต้องมีการกำหนดเวลาของภาพที่จะแทรกเข้าอย่างแน่นอน ผู้ตัดต่อจะต้องกำหนดจุดเริ่มต้นที่ต้องการแทรกภาพ และจุดสุดท้ายของภาพ และคำนวณเวลา จากนั้นจะต้องกะเวลาของภาพที่จะนำเข้ามาแทรกแทนภาพเก่า ความยาวของภาพต้องเท่ากับเวลาที่คำนวณไว้ เช่น ภาพผู้บรรยายกล่าวถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทำรายการโทรทัศน์ ภาพเดิมอาจเป็นหน้าตาผู้บรรยายอาจทำให้ไม่น่าสนใจ ผู้ตัดต่ออาจแทรกภาพกล้องชนิดต่าง ๆ ประเภทต่างๆของไมโครโฟน หรือลักษณะของห้องผลิตรายการแทนภาพผู้บรรยาย โดยปล่อยให้เสียงดำเนินต่อไป ตามปกติแล้วตัดกลับมาที่ภาพของผู้บรรยายอีกครั้ง



2) การตัดต่อโดยการปฏิสังขรณ์ภาพ วิธีการนี้นิยมใช้สำหรับการตัดต่อรายการซึ่งผู้ตัดต่อต้องปฏิสังขรณ์ภาพตามความยาวของรายการโดยประมาณ เช่น อาจใช้พื้นคำเป็นภาพสังขรณ์ จากนั้นจึงเริ่มตัดต่อภาพตามลำดับ โครงเรื่องที่กำหนดมา ในวิธีนี้มีประโยชน์ คือ ทำให้สังขรณ์ภาพไม่ขาด ผู้ตัดต่อจะไม่ประสบปัญหาในการรีภาพตัดต่อใหม่ หากภาพที่เลือกใช้ไม่เหมาะสมตามต้องการเพราะสามารถใช้ตัดต่อในลักษณะที่ 1 ได้

4.2 การตัดต่อภาพใหม่ (assemble) เป็นวิธีการตัดต่อภาพใหม่ทั้งหมด วิธีการนี้ผู้ตัดต่อจะเริ่มต้นตัดต่อภาพทีละช่วงตามแนวโครงเรื่อง ผู้ตัดต่อมีอิสระที่จะเลือกใช้ภาพที่ดีที่สุด ผูกเป็นเรื่องขึ้นมา ต่างจากการแทรกภาพที่จะเป็นการตัดต่อเฉพาะจุด

เมื่อการตัดต่อภาพเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเป็นการลงเสียงซึ่งการลงเสียงนี้จะมี 2 วิธี เช่นเดียวกัน คือ การลงเสียงแบบการแทรกเสียง (insert) และการลงเสียงแบบตัดต่อเสียงใหม่ (assemble) ในขั้นตอนลงเสียงนี้ หากผู้ตัดต่อใช้วิธีตัดต่อภาพแบบตัดต่อเสียงใหม่ ก็มักจะถือโอกาสตัดต่อเสียงเสียงบรรยากาศในเหตุการณ์ลงไปในตัว เมื่อตัดต่อเสร็จแล้วจึงจะมาใช้วิธีการลงเสียงแบบการแทรกเสียง อีกครั้ง เพื่อให้งานสมบูรณ์ขึ้น ได้แก่ การแทรกเสียงบรรยาย เสียงเพลงประกอบรายการ เป็นต้น

หลังจากตัดต่อรายการเรียบร้อยแล้ว จะต้องตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตัดต่อและความยาวของรายการให้ได้เวลาพอดีกับที่กำหนดไว้ แต่การผลิตรายการโทรทัศน์ยังไม่เสร็จสิ้นกระบวนการจนกว่าจะได้ทำการเผยแพร่ (distribution) ออกไปสู่ผู้รับสารแล้ว ดังนั้นต้องทำการอัดสำเนา (dubbing) เทปรายการเพื่อส่งให้สถานีโทรทัศน์ที่ออกอากาศและอัดสำเนาเก็บไว้เป็นเทปสำรองอีกชุดหนึ่ง เพื่อเก็บไว้เป็นแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าหรือหลักฐานต่างๆ

โดยทั่วไปแล้ว การผลิตรายการโทรทัศน์ประเภทใด ๆ ก็ตามจะมีกระบวนการผลิตที่คล้ายคลึงกัน แต่ในส่วนวิธีการปฏิบัตินั้นจะมีการปรับประยุกต์ไปตามความเหมาะสมและความพอใจของผู้ผลิตรายการ ดังนั้นแม้ว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นการศึกษากระบวนการผลิตรายการประเภทสารคดีแต่กระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ของ Wurtzel (1985) สามารถที่จะนำมาใช้เป็นกรอบการศึกษาได้อย่างดี โดยผู้วิจัยจะพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งให้เหตุผลอธิบายเพื่อให้ผู้สนใจงานวิจัยชิ้นนี้ได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์ และได้ทราบลักษณะการผลิตรายการโทรทัศน์ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

## แนวคิดเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์

กว่าที่รายการโทรทัศน์รายการหนึ่งจะถูกผลิตขึ้นมาได้นั้น จะต้องผ่านการกล่อมเกลாதางความคิด ผ่านการพิจารณาที่รอบคอบ เพื่อศึกษาหาความเป็นไปได้ของรายการที่จะผลิตขึ้นมา เงื่อนไขและข้อตกลงต่างๆจะเกิดขึ้นด้วยภาวะความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสื่อมวลชนที่อยู่ในฐานะผู้ผลิตกับสถาบันสื่อมวลชนที่จะเป็นผู้เผยแพร่รวมถึงสถาบันต่าง ๆ ในสังคม

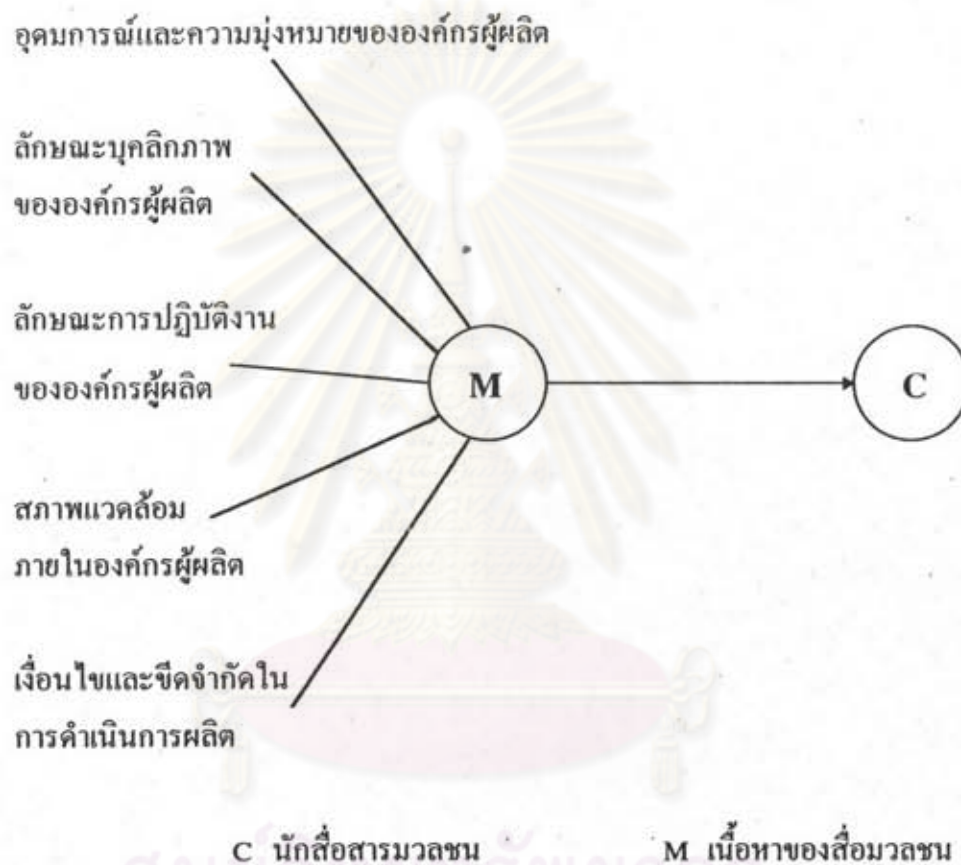
McQuail (1987) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องทฤษฎีการสื่อสารมวลชนว่า กิจกรรมหลักของสถาบันสื่อมวลชนจะประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ การผลิต (production) การผลิตขึ้นทดแทนใหม่ (reproduction) และการเผยแพร่ (distribution)

จากข้อเขียนของ McQuail นี้ ชี้ให้เห็นถึงนัยความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสื่อสารมวลชนกับสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าในลักษณะของการผลิต (production) หรือการผลิตขึ้นทดแทนใหม่ (reproduction) สื่อมวลชนจะหยิบยกเรื่องใดมาเสนอต่อผู้รับสารนั้นย่อมจะไม่พ้นไปจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้รับสารและสังคมที่อาศัยอยู่ ลึกซึ้งมาอีกระดับหนึ่งเราจะพบว่าเรื่องที่จะนำเสนอต่อผู้รับสารในบางโอกาสจะถูกปิดกั้นหรือห้ามมิให้นำเสนอ จนเกิดภาวะการวิพากษ์วิจารณ์ถึงเสรีภาพของสื่อมวลชน ในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าสื่อมวลชนเองต้องตั้งตนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ต่างๆที่สังคมพึงพอใจ กฎเกณฑ์เหล่านั้นมาจากข้อเรียกร้องของสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งสถาบันสื่อมวลชนด้วยกันเอง ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนจึงต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่างๆ

เมื่อผ่านพ้นเรื่องการผลิตมาจนได้เป็นผลงานสื่อมวลชนแล้ว สิ่งที่ต้องคิดต่อไป คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ผลงานที่สร้างขึ้นได้มีโอกาสเผยแพร่ (distribution) ออกสู่การรับรู้ของประชาชน ในความเป็นจริงช่องทางการสื่อสารนี้จะต้องมีการวางแผนมาอย่างดีก่อนที่จะลงทุนผลิตรายการ แต่ก็มีไม่น้อยเช่นกันที่สื่อมวลชนบางกลุ่มจะต้องเผชิญกับภาวะการหาช่องทางเผยแพร่สารไม่ได้อย่างกระทันหัน เช่น กรณีการถูกสั่งปิดรายการ ให่งคอกอากาศ หรือที่เรียกกันว่า “หลุมฝังรายการ” ซึ่งแต่ละปีเมื่อมีการปรับปรุงผังรายการโทรทัศน์ จะมีกลุ่มผู้ผลิตรายการไม่น้อยที่ต้องถูกกีดกัน ความกีดกันเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องจากหลายสาเหตุและส่วนหนึ่งมีต้นเหตุมาจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคมนั้นเอง



Gerhard Maletzke (Windahl, Signitzer and Olson, 1992) นักวิจัยชาวเยอรมัน ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชน ซึ่งให้เห็นถึงการวางบทบาทของนักสื่อสารมวลชนในระดับต่างๆที่มีผลสะท้อนต่องานที่ผลิตขึ้นมา ดังนี้



รูปที่ 1 : แสดงปัจจัยที่ผลต่อกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ตามแนวคิด Maletzke

สำหรับบริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด ถือเป็นองค์กรสื่อมวลชนองค์กรหนึ่ง ดังนั้นแนวคิดของ Maletzke จึงน่าจะนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ได้ และจากรูปภาพดังกล่าวข้างต้นสามารถอธิบายแนวคิดของ Maletzke ได้ดังนี้ คือ

1. อุดมคติและความมุ่งหมายขององค์กรผู้ผลิต(The communication Organization's self - image )

การปฏิบัติงานของสื่อมวลชนนั้น โดยส่วนมาก จะมุ่งไปในทิศทางที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย สื่อมวลชนต่างชนิดกันจะมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ขณะเดียวกัน ภายในหน่วยย่อยของสื่อมวลชนก็มีความแตกต่างในด้านภารกิจ กลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย ความสัมพันธ์ที่มีต่อสังคม และภาวะทางเศรษฐกิจ ทิศทางการวางบทบาทขององค์กรของนักสื่อสารมวลชนจึงมาจากจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ในเบื้องต้นและจะมีผลต่อการวางแผนและผลิตงาน นั่นคือ องค์กรสื่อสารมวลชนที่มองตนเองเป็นเพียงตัวกลางผ่านข่าวสาร จะวางบทบาทขององค์กรไว้ที่การทำหน้าที่กระจายข่าวสารสู่ผู้รับสาร ในทางตรงข้ามหากนักสื่อสารมวลชนให้ความสำคัญกับบทบาทของตนเองมากเกินไป ก็อาจจะนำตนเองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับข่าวสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกลั่นกรองข่าว คัดเลือกข่าวหรือการตัดสินใจเลือกเสนอข่าวสารใดๆ ที่หันเหไปจากมาตรฐานที่วางไว้

McQuail ( Windahl et al, 1992 ) ได้แบ่งมาตรฐานทางวิชาชีพของนักสื่อสารมวลชนออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. The pragmatics หมายถึง องค์กรสื่อสารมวลชนที่มุ่งให้ความสำคัญต่อระดับความนิยม (rating) ของผู้รับสารที่มีต่อผลงานขององค์กรเป็นหลักใหญ่
2. The craft-oriented หมายถึง องค์กรสื่อสารมวลชนที่วางระดับความสำเร็จทางวิชาชีพไว้ที่การยอมรับในผลงานจากองค์กรสื่อมวลชนเพื่อนร่วมอาชีพ
3. The organization-oriented หมายถึง องค์กรสื่อสารมวลชนที่ยึดมั่นในการสร้างผลงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่องค์กรใหญ่กำหนดไว้
4. The society/environment-oriented หมายถึง องค์กรสื่อสารมวลชนที่มุ่งสร้างผลงานให้สอดคล้องกับกลุ่มหรือสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมองค์กร

2. ลักษณะบุคลิกภาพขององค์กรผู้ผลิต ( The Communication Organization's personality structure )

องค์กรสื่อมวลชนแต่ละประเภทจะแสดงตนเองต่อสาธารณชน ในลักษณะที่แตกต่างกัน และภายในหน่วยย่อยเอง ก็มีลักษณะการวางบุคลิกของหน่วยงานต่างกัน ไปซึ่งจะสะท้อนอยู่ใน





เนื้อหารายการที่ผลิตออกมารวมถึงการยืนยันจากหน่วยงานเองว่าเป็นเช่นไร, เช่น ผลิตรายการ เพื่อนำความรู้ข่าวสารมาบอกกล่าวหรือเสนอรายการ ในเชิงครอบงำความคิด การวางตนของ องค์กรสื่อมวลชนมีความสำคัญมากและมักจะเป็นที่จับตามองของสถาบันต่างๆในสังคมเพราะหาก ขอบเขตของสื่อมวลชนไปไกลเกินกว่าจะยอมรับได้ องค์กรสื่อมวลชนจะต้องแก้ไขปรับปรุง หรืออาจถูกลงโทษที่รุนแรง ซึ่งการลงโทษอาจมาจากความหวาดระแวงของสถาบันที่มีอำนาจ เหนือกว่า ซึ่งเกรงกลัวในอำนาจของสื่อมวลชนที่จะมีต่อผู้รับสาร แต่หากองค์กรสื่อมวลชนวาง บุคลิกในทางที่สังคมยอมรับก็จะได้รับการตอบสนองในรูปของความสนใจที่จะติดตามชมผลงาน หรือในรูปของรางวัลต่างๆ

### 3. ลักษณะการปฏิบัติงานของคณะผู้ผลิตรายการ(The Communication Organization's working team )

บรรยากาศการทำงานในองค์กรสื่อมวลชนจะเกิดขึ้นจาก การวางกฎระเบียบของ องค์กร ซึ่งอาจจะอยู่ในลักษณะที่เข้มงวดหรือยืดหยุ่น ให้ความสำคัญต่อฐานะของผู้ร่วมงาน ในระดับเท่าๆกันหรือแบ่งแยกฐานะอย่างชัดเจน ระดับความมากน้อยของกฎระเบียบหรือกติกา ขององค์กรจะก่อให้เกิดความแตกต่างในบรรยากาศของการปฏิบัติงานสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม มีนักสื่อสารมวลชนจำนวนไม่น้อย ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนไปตามความคาดหวังขององค์กร ให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงานมากกว่าของตนเองหรือผู้รับสาร จนบางครั้งลืม นี้..ถึงผู้รับสารไป ทำให้งานที่ผลิตขึ้นมานั้นมีทิศทางว่าจะตอบสนองความต้องการขององค์กร ตนเองมากกว่าจะตอบสนองต่อผู้รับสาร นอกจากนี้การปฏิบัติงานขององค์กรสื่อมวลชนนั้นยัง เกี่ยวข้องกับความพร้อมของคณะผู้ผลิตรายการ และความสามารถที่จะทำงานประสานกันระหว่าง ผู้ร่วมงาน

### 4. สภาพแวดล้อมภายในองค์กรผู้ผลิต (The Communication Organization's environment)

บรรยากาศภายในองค์กรจะสอดคล้องกับขนาดขององค์กรสื่อมวลชน อุดมคติภาวะ ความยึดมั่นในอุดมมุ่งหมาย ตลอดจนภาวะการเป็นกลุ่มผู้ดำเนินธุรกิจกับผู้ให้บริการต่อสังคม สิ่งต่างๆเหล่านี้จะแสดงออกมาให้เห็นได้โดยการมองที่บรรยากาศในองค์กร

### 5. เงื่อนไขและขีดจำกัดในการดำเนินการผลิต ( Constraints from , medium )

Maletzke กล่าวว่า ตามปกติแล้วการทำงานของนักสื่อสารมวลชนจะถูกจำกัดด้วยธรรมชาติของสื่อที่ตนเองเกี่ยวข้อง นั่นคือ ความพร้อมในอุปกรณ์ที่จะใช้ปฏิบัติการ สื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์มักจะประสบปัญหาเรื่องอุปกรณ์ ทั้งนี้เพราะอุปกรณ์ต่างๆมีราคาสูง ทำให้เกิดความจำกัดในด้านจำนวนรวมถึงขบวนการพาหนะ ซึ่งอาจจะต้องผลัดเปลี่ยนกันใช้ระหว่างหน่วยงานย่อยในองค์กร อันจะส่งผลให้เกิดความจำกัดต่างๆ ที่จะตามมา ไม่ว่าจะเป็นเวลา สถานที่ ถ่ายทำ เทคนิคและรูปแบบของรายการที่จะสร้างสรรค์ตามจินตนาการไม่ได้ เพราะอุปกรณ์ไม่อำนวย ความกดดันอันเกิดจากความจำกัดของสื่อ เป็นสิ่งที่องค์กรสื่อมวลชนที่มีขนาดเล็กต้องเผชิญ แต่ก็มีไม่น้อยที่องค์กรขนาดใหญ่ต้องประสบปัญหานี้เช่นกัน ไม่ว่าในเรื่องของปริมาณอุปกรณ์ที่ต้องเพิ่มตามจำนวนบุคลากร หรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของอุปกรณ์ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์งานสื่อมวลชน

ปัจจัยที่กล่าวมาทั้ง 5 นี้เกี่ยวข้องกับตัวนักสื่อสารมวลชนและองค์กรโดยตรงและยังมีผลต่อความคิดอันจะหล่อหลอมเป็นผลงานที่ผลิตขึ้นมา อย่างไรก็ตามในแง่ของการผลิตรายการแล้ว ผู้ผลิตรายการอาจพบปัจจัยต่างๆที่นอกเหนือจากแนวคิดของ Maletzke ไม่ว่าปัจจัยที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร ผู้ผลิตรายการต้องมีความสามารถที่จะเอาชนะปัจจัยต่าง ๆ นั้นให้ได้ จึงจะสามารถสร้างผลงานออกมาได้อย่างมีคุณภาพ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนแรกจะอธิบายถึงกระบวนการผลิตรายการสารคดีทางโทรทัศน์ชุดทุ่งแสงตะวัน และในส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกิดขึ้นและมีผลต่อกระบวนการผลิตรายการสารคดีทางโทรทัศน์ทุ่งแสงตะวัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทิปวิท พงศ์ไพบุลย์ (2531) ได้ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการของบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์” เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา พัฒนาการและสภาพการดำเนินธุรกิจของบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขต่างๆที่มีผลกระทบต่อการค้าบริการของบริษัท



ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจการผลิตรายการโทรทัศน์นี้มีพัฒนาการจากกลุ่มผู้จัดรายการโทรทัศน์อิสระไปสู่การดำเนินงานแบบองค์กร ที่มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน และพบว่า บริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์มีลักษณะเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้ระบบสังคมโดยรวม ดังนั้นจึงไม่สามารถดำเนินงานได้โดยอิสระด้วยตัวขององค์กรเอง แต่จะมีปฏิสัมพันธ์กับมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

พัฒนาการของธุรกิจรายการโทรทัศน์นี้ เกิดจากปัจจัยส่งเสริมใน 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยส่งเสริมที่เป็นผลมาจากสภาพภายในองค์กรเองและปัจจัยส่งเสริมที่มาจากสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 นี้จะสัมพันธ์และเป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกันและเคลื่อนไหวไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในช่วงเวลานั้นๆ ส่งผลให้องค์กรบริษัทผู้ดำเนินงานการผลิตรายการโทรทัศน์ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัย เพื่อรักษาคุณภาพโดยรวมขององค์กรเอาไว้

ผลการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ชุดทุ่งแสงตะวัน ในประเด็นที่ว่าในการผลิตรายการโทรทัศน์นั้น ผู้ผลิตจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เช่น ภาวะทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและผู้รับสาร เพื่อให้รายการที่ผลิตขึ้นมาสามารถอยู่รอดได้ในทางธุรกิจ คือ ได้รับความนิยมจากผู้ชมรายการ และได้รับการสนับสนุนจากผู้อุปถัมภ์รายการ ขณะเดียวกันผู้ผลิตรายการต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เป็นผลมาจากสภาพภายในองค์กรผู้ผลิต เพื่อปรับปัจจัยดังกล่าวให้อยู่ในภาวะเสริมความพร้อมในการผลิตงานที่มีคุณภาพมากขึ้น

วิระ สุภะ (2536) ศึกษาเรื่อง “การศึกษากระบวนการในการผลิตละครชุดโทรทัศน์ไทยใน พ.ศ. 2536” เพื่อทราบถึงกระบวนการและปัจจัยที่ผลต่อกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ไทย ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7 และ 9

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการในการผลิตละครชุดโทรทัศน์ไทย ประกอบด้วย ขั้นตอนการผลิต 4 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นตอนวางแผน 2. ขั้นตอนเตรียมการ 3. ขั้นตอนการถ่ายทำและ 4. ขั้นตอนการประเมินผล

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ประกอบด้วย 10 ปัจจัย คือ

1. บุคลากร
2. นโยบาย
3. งบ/เงินทุน
4. ผู้ชม
5. ผู้อุปถัมภ์รายการ
6. เวลา
7. สถานที่
8. เทคโนโลยี
9. สภาพสังคมปัจจุบัน
- และ 10. สภาพการแข่งขัน

การศึกษางานวิจัยชิ้นนี้จึงมีประโยชน์ต่อผู้วิจัย คือ ช่วยขยายขอบเขตทางความคิดให้สามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ได้รอบคอบมากขึ้น

จิรวรรณ กมลรัตนโยธิน (2535) ศึกษาเรื่อง “ การวิเคราะห์เนื้อหาและความหมายของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ ” (2532 - 2534) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและศึกษาความหมายของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ คือ รายการฟ้าสีคราม รายการน้ำใสใบเขียว รายการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม รายการสิ่งแวดล้อมไทย รายการโลกสลับสีและรายการสารคดีน้ำ

#### ผลการวิจัยสรุปว่า

1. รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ มีความเคลื่อนไหวในช่วงปีแห่งการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2532 - 2534 มีจำนวนมากขึ้นและเนื้อหาสาระมีความหลากหลายมากขึ้น

2. เรื่องที่รายการสิ่งแวดล้อมขนาดสั้นเสนอมากที่สุด ได้แก่ เรื่องทรัพยากรป่าไม้ ส่วนเรื่องที่รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดยาวเสนอมากที่สุด ได้แก่ เรื่องสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

3. รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดสั้นเสนอวาทกรรมในการแก้ไขปัญหา แนวรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ส่วนรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดยาวไม่เสนอวาทกรรมแนวรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมเลยแต่เสนอวาทกรรมแนวปฏิรูปและแนวเปลี่ยนระบบมากที่สุด

ผลการวิจัยนี้ ก่อให้เกิดเป็นความรู้พื้นฐานในการทำความเข้าใจรายการประเภทสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์และเป็นแนวทางให้เห็นการพัฒนาของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อม จากช่วงยุคหนึ่งสู่ช่วงแห่งการพัฒนา ซึ่งรายการทุ่งแสงตะวันเป็นรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมที่มีช่วง



เวลาคราบเขียวอยู่ในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว  
ในแง่ก่อให้เกิดการวางพื้นฐานความคิดของผู้วิจัย

การศึกษางานวิจัยชิ้นนี้จึงมีประโยชน์



ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย